

Remissvar, slutbetänkandet Arbetslivskriminalitet – upplägg, verktyg och åtgärder, fortsatt arbete (SOU 2025:25), A2025/00273

SOU 2025:25 är en omfattande rapport som behandlar många aspekter av kriminalitet i arbetslivet. Utredningen lyfter fram vanliga branscher där återkommande brott innefattar penningtvätt, skatteflykt, välfärdsfusk och exploatering av individer. Dessa aktiviteter skadar inte bara enskilda personer direkt, utan stärker även kriminella nätverk. Rapporten presenterar dessutom ett brett spektrum av föreslagna åtgärder för att motverka dessa brott. Sammantaget förtjänar utredningen därför stor uppskattning. Samtidigt vill detta remissvar uppmärksamma några viktiga frågor som inte behandlas fullt ut.

För det första fokuserar rapporten i huvudsak på sociala skador inom så kallade ”frontlinjebranscher” som bygg, städ och skönhetsvård, samt vissa professionella tjänster som medicin och fastigheter. Dessa branscher har i rapporten lyfts fram som bidragande till social harm: de möjliggör penningtvätt kopplad till vapen och narkotika och de innebär exploatering av arbetstagare under osäkra och orättvisa villkor. Detta perspektiv kan beskrivas som ett slags ”street crime”-lins. Kriminologisk forskning har dock länge visat, med början i Edwin Sutherlands arbete om *white-collar crime*, att de sociala skadorna från synliga och känslomässigt starka brott ofta bleknar i jämförelse med de som orsakas av stora företag inom finans-, energi- och industrisektorerna. Bedrägerier och miljöbrott i dessa sektorer kan vara långt mer skadliga för samhället som helhet.

Svårigheten att mäta dessa skador gör att de ofta saknas i diskussioner om brottsförebyggande arbete. Kontrasten kan dock illustreras. En enskild skjutning har uppskattats kosta det svenska samhället omkring 75 miljoner kronor i sjukvård, polisinsatser, rättsprocesser, brottsofferstöd och kriminalvård (<https://www.uu.se/nyheter/2023/2023-09-13-skjutvapenvaldet-riskerar-att-sta-samhallet-dyrt>). Jämför detta med den så kallade ”Think Pink”-skandalen – ett miljöbrott som innefattade giftigt avfall i 21 kommuner och som ledde till flera omfattande bränder, varav en pågick i två månader och spred rök över hela samhällen. De dömda ålades att betala 260 miljoner kronor för att bidra till sanering och avfallsrensning, men detta inkluderade inte de långsiktiga hälsokostnaderna. Den totala påverkan av denna typ av ”slow violence” kan ta år att fullt ut förstå.

För det andra betonar rapporten på ett förtjänstfullt sätt behovet av ökad samordning mellan myndigheter och en översyn av befintliga ramverk, exempelvis rörande människohandel. Däremot presenteras inte någon tydlig bild av hur det praktiska samspelet mellan myndigheter ska gå till. Exempelvis skulle polisen gynnas av ett strukturerat ramverk som är anpassat till deras faktiska kapacitet och arbetsmetoder. En möjlig programmodell/ramverk är grupp våldsinervention (*group violence intervention*), vilket redan används i Sverige för att förebygga allvarligt våld. I denna modell möter representanter från olika myndigheter potentiella gärningspersoner för att gemensamt framföra ett budskap om både stöd och ökad rättslig kontroll. Att anpassa denna metod till arbetslivskriminalitet skulle kunna stärka de förebyggande insatserna.

Slutligen saknar rapporten en tydlig mekanism för att utvärdera effekten av de föreslagna åtgärderna. Om Sverige ska bedriva brottsförebyggande arbete utifrån en evidensbaserad ansats måste utvärderingsprocesser byggas in redan i utformningen av nya insatser. Detta innebär att insamling av baslinjedata före implementering, dokumentation av genomförandet samt systematiska uppföljningar av både processer och resultat blir centrala. Utan detta blir det omöjligt att avgöra vilka åtgärder som faktiskt minskar brott och social harm.